

Zuzana Škodová: Hudební praxe Židovské liberální unie a její chazanky z hudebně-antropologické perspektivy

Oponentský posudek

Poté, co MUDr. Škodová věnovala převážnou část svého profesního života lékařské praxi, se rozhodla se z antropologické perspektivy přiblížit svému koníčku - hudbě (jak pěkně popisuje v positioningu na s. 24). Hlavní postavou její bakalářské práce je první česká chazanka Jaroslava Hannah Maxová, což je bezesporu velmi atraktivní. Jak je zřejmé z celého textu, výzkumu se věnovala důkladně jak při teoretické přípravě (pročetla literaturu k současnému judaismu a jeho hudebním praktikám, texty o historii chazanství a jeho genderovému rozměru, i texty etnomuzikologické, k čemuž více později), tak v terénu (tam se stala v pravém slova smyslu zúčastněným pozorovatelem, mj. jako zpěvačka ve sboru Rimón). S touto důkladností koresponduje i rozsah: téměř 100 stran (chyba v číslování obsahu dokonce naznačuje, že to bude 998 s. ☺). Práce navíc částečně navazuje na výzkum její vedoucí Dr. Seidlové; diachronní perspektiva skutečně odhaluje leccos zajímavého. Skutečnost, že text je psán kultivovaným jazykem jen s drobnými nešvary (např. absentující mezery mezi tečnou za číslovkou a následujícím slovem: 5. dubna), vytváří předpoklady pro hodnocení práce jako velmi pěkné. A skutečně to tak je – s některými víceméně drobnými nedostatky. Těm se věnuji v následujících odstavcích.

První slabinu práce spatřuji v jen slabém osvojení si (hudebně-) antropologické/etnomuzikologické literatury a jejím využití. Když byl před 4 lety vydán český překlad útlé knížky Timothy Rice *Etnomuzikologie: Velmi krátký úvod*, vypadalo to jako vítaný příspěvek k rozšíření etnomuzikologických znalostí v české populaci. Kniha ovšem rozhodně není míněna jako návod na to, jak dělat etnomuzikologický výzkum: na to je příliš stručná a obecná. Krátce je tu zmíněna prastará klasika: Alan Merriam a jeho analytický model. Bohužel ovšem není nijak využit; např. notové zápisy, uváděné v empirické části, si o to vysloveně říkají, stejně jako Merriamův důraz na pochopení (emické) konceptualizace, o níž se nedozvíme prakticky nic. Setkáme se tu i s dvěma modalitami provozování hudby – participační a prezentační, kterou podrobněji tematizuje Turino (2008). Jeho propojení s hodnotami zkoumané komunity jsou dalším nevyužitým námětem. Zavádějící a pro práci výzkumníka subverzivní je tvrzení Engelhardtovo, že „spojení hudby a náboženství je intuitivní a přirozené“ (s. 7): kdyby tomu tak bylo, neměli bychom co zkoumat. Jako antropologové jsme naopak přesvědčeni, že je vyjednávané, což je ostatně téma předkládané práce.

Druhá oblast, která mi připadá dostatečně neprozkoumaná, je samotné vyjednávání role chazanky v liberální židovské komunitě, konkrétně v ŽLU. Škodová klade důraz na skutečnost, že jde o první ženu v této roli. Její úspěch interpretuje jednak jako důsledek „její předchozí historie s jevištní zkušeností“ (s. 90), za druhé jako úspěšný důsledek rozhodnutí chazanky Maxové narušit a zvrátit genderovou asymetrii a překročit patriarchální rozdělení sociální moci (ibid.). V mém pohledu stojí za pozornost další prvky. Jednak: v liberálním hnutí jsou genderové role chápány mnohem vyrovnaněji, jak dotvrzují četné citáty v textu, které se týkají kupř. i minjanu. Proto mi nepřipadá, že by z genderové perspektivy šlo o velkou výzvu. Mnohem zajímavější mi připadá jiný motiv, který je v textu upozaděn: že totiž

Maxová je konvertitkou. Jak autorka zmiňuje na s. 80, „O konverzi a konvertitech se ve společenském hovoru příliš nemluví, je to citlivé téma.“ Právě to, co je „citlivé téma“, často odhaluje kulturní zlomy, a tedy umožňuje zkoumat vyjednávání. Vadí někomu, že bohoslužby vede operní pěvkyně, která není „etnický“ Židovkou (ze zkušenosti vím, jak silně je hranice Žid x neŽid v židovských komunitách, a to i sekulárních, tematizována), a která navíc nemá teologické vzdělání, potřebné přinejmenším pro drašu, tedy výklad? Interpretace tohoto aspektu by se mohla opírat o sociální kapitál Maxové, která je jednak matkou rabína, za druhé partnerkou předsedy ŽLU, i o její kapitál kulturní, tedy primárně že zpívá způsobem, který někteří členové oceňují.

Třetí poznámka se týká dodatečného rozšíření výzkumného tématu o sbor Rimón, který zpívá židovské písně při bohoslužbách ŽLU a na jehož hudební praxi má Maxová značný vliv. Jde jistě o zajímavý fenomén, neb jeho členy jsou jak ž/Židé, tak křesťané, tak nevěřící, a přitom těžiště jejich aktivit je bohoslužebné. Rozumím tomu, že pro Škodovou byla zkušenost zapojení se do sboru významná (patří mu rozsáhlé pasáže, týkající se zkoušek i veřejných performancí), ovšem z teoretického hlediska nepřináší nic nového. To je ostatně celkový dojem z práce: je tu spousta dat (terénní zápisky z akcí, notové zápisy, rozhovory...), z nichž jen velmi malá část vede k interpretaci. To je trochu škoda.

Jak ale řečeno hned na začátku, jde o velmi solidně provedenou i napsanou práci. Doporučuji ji k obhajobě a navrhuji hodnotit mezi jedničkou a dvojkou.

Praha 11. 6. 2024

Doc. PhDr. Zuzana Jurková, PhD.